

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE ÇÖZÜM BEKLEYEN BİR SORUN : SAKATLIK NEDENİYLE ERKEN EMEKLİLİK

I- GİRİŞ :

Belli bir oranın üzerinde sakatlığı bulunan kişilerin , sağlıklı insanlara göre daha kolay ve erken emekli olabilmesi tüm çağdaş sosyal güvenlik sistemlerinin olmazsa olmaz gereklerinden biridir. Nitekim, gerek 1475 Sayılı İş Kanununun bir çok maddesinde ve gerekse 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 60'ıncı maddesinin (b) bendinde bu çerçevede bir çok düzenleme yer almaktadır.

Ancak sosyal devlet olmanın bir gereği olan söz konusu düzenlemeler, hem mevcut kanunlardan doğan bir takım sorunlar, hem de uygulamada ortaya çıkan bir takım istismarlar nedeniyle sosyal güvenlik sistemi için ciddi problemler doğurmakta ve hatta moda deyimiyile kara delikler oluşturmaktadır. Bir taraftan sosyal güvenlik sisteminin kurtuluşu için tek çare olarak erken emekliliğin önüne geçilme görülür ve bu amaçla yasal düzenlemeler yapılırken, diğer taraftan yazımızda açıklayacağımız nedenlerle haksız veya erken malulen emeklilikler dolayısıyla toplumda eşitlik anlayışı yara almaktadır. Bu durum, gerçekten belli bir oranın üzerinde özürlü bulunan ve malulen emekliliğe hak kazanan vatandaşlarımızı da üzmektedir.

II- SAKATLIK GEREKÇESİYLE VEYA MALÜLEN EMEKLİKLİĞE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEME :

A- MALÜLEN EMEKLİLİK : 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 53'üncü maddesinde göre;

a) Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiği tespit edilen

b) Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirmiş durumda sayılmayanlardan 34 . madde gereğince yapılan tedavi sonunda, Kurum sağlık tesisleri kurullarınca düzenlenecek raporlarda çalışabilir, durumda olmadığı belirtilen,

c) İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını kaybeden sigortalı malüllük sigortası bakımından malül sayılır.

Şu kadarki, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladı tarihte malül sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya arızası bulunduğu, önceden veya sonradan, yeterli belgelerle tespit edilen sigortalı bu hastalık veya arızası sebebiyle malüllük sigortası yardımlarından yararlanamaz.

Yukarıda yer alan madde çerçevesinde malülen emekli olabilmek ve malüllük aylığına hak kazanabilmek ayrıca aynı Kanunun 54'üncü maddesinde yer alan

aşağıdaki şartlarında taşınması gerekmektedir. Buna göre, sigortalının, malüllük aylığından yararlanabilmesi için;

a) 53 üncü maddeye göre malül sayılması,

b) Toplam olarak 1800 gün veya en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, sigortalılık süresinin her yılı için ortalama olarak 180 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması, şarttır.

B- SAKATLIK NEDENİYLE ERKEN EMEKLİLİK:

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 60'ıncı maddesinin a fıkrasına göre yaşlılık (emeklilik) aylığından yararlanmanın genel esas ve şartları 4447 Sayılı Yasa ile 08.09.1999 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığından yararlanabilmesi için;

a) Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün ve

b) Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün, Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak gerekmektedir.

Genel kural bu olmakla birlikte aynı maddenin C fıkrasının (b) bendinde sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda bulunan ödevlilerin yukarıdaki genel esaslara tabi olmaksızın emekli olabilecekleri belirtilmiş ve bu gruba giren sigortalıların yaşları ne olursa olsun, en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık (emeklilik) aylığı almaya hak kazanabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu düzenlemeden Emekli Sandığı Kanununa tabi memurlarda bu Kanun ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde benzer şartlarla faydalanabilmektedirler.

Görüldüğü üzere sakatlık nedeniyle erken emeklilikten yararlanabilme "sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda bulunma " şartına bağlanmıştır. Bir başka deyişle ücretlerinin tespitinde sakatlık indiriminden faydalanan mükellefler sosyal güvenlik mevzuatında yer alan diğer şartları da taşımak şartıyla yaşları ya da cinsiyetleri ne olursa olsun 15 yılda emekli olabilmektedirler.

Sakatlık nedeniyle vergi indiriminden yararlanabilmenin şartları ise 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 3229 sayılı Kanunla değişik 31'inci maddesinin 2'nci bendinde düzenlenmiştir. Buna göre; "Çalışma gücünün asgari %80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece sakat, asgari %60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece sakat, asgari %40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı üçüncü derece sakat sayılır ve aşağıda belirtilen sakatlık indiriminden faydalanırlar.

Sakatlık indirimi özel indirim tutarının;

Birinci derece sakatlar için sekiz katı,
İkinci derece sakatlar için dört katı,
Üçüncü derece sakatlar için iki katıdır.

Sakatlık derecelerine göre tespit edilecek indirimler, özel indirimle eklenerek hizmet erbabının ücretlerinden indirilir denilmiştir.

Gelir Vergisi uygulamasında sakatlık indirimine ilişkin çalışma gücü kayıp oranları ise “Özürülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik”¹ ile belirlenmiş olup hizmet erbabının sakatlık dereceleri anılan yönetmeliğe göre tespit edilmektedir.

Söz konusu yönetmeliğin 6’ncı maddesinde, sakatlık indiriminden yararlanmak üzere başvuruda bulunacak hizmet erbabının bu başvuruları üzerine yönetmeliğin 5’inci maddesinde belirtilen hastanelere sevk edilecekleri, sevk edilen hastaneler tarafından sevk yazısına ekli matbu rapor formuna hastanın laboratuvar bulguları, klinik muayene bulguları, sakatlık bulguları ve teşhisin açık, kesin ve ayrıntılı şekilde yazılacağı; “Sakatlık İndiriminden Yararlanacak Hizmet Erbabının Sakatlık Derecelerinin Tespit Şekli İle Uygulanması Hakkında Yönetmelik”² in 10’uncu maddesinde ise, düzenlenecek bu raporlar üzerine Maliye Bakanlığı Başhekiminin Başkanlığında, Sağlık Bakanlığı’nca görevlendirilecek iki uzman hekim ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca görevlendirilecek bir uzman hekimden ve Gelirler Genel Müdürlüğü’nün bir temsilcisinden teşekkül eden Merkez Sağlık Kurulunca raporda yer alan bulgu ve teşhisler cetvellerde belirtilen sakatlık arızalarına göre çalışma gücündeki kayıp oranlarının dikkate alınarak hizmet erbabının sakatlığı nedeniyle çalışma gücünün yüzde kaçını kaybettiği hususunda karara varılacağı ve Merkez Sağlık kurulunca kesin karara bağlanan raporlar üzerine işlem tesis edileceği belirtilmiştir.

III- SAKATLIK GEREKÇESİYLE ERKEN EMEKLİLİĞİN ŞARTININ “VERGİ İNDİRİMİNDEN YARARLANMA” OLMASININ DOĞURDUĞU SAKINICALAR:

Yazımızın giriş bölümünde de belirttiğimiz üzere belli bir oranın üzerinde sakatlığı bulunan kişilerin , sağlıklı insanlara göre daha kolay ve erken emekli olabilmesi tüm çağdaş sosyal güvenlik sistemlerinin olmazsa olmaz gereklerinden biridir. Ancak; **sakatlık nedeniyle erken emekliliğin tek şartının şu anki şekliyle sadece Gelir Vergisi Kanunu’nun 31’inci maddesinin 2’nci bendinde düzenlenen sakatlık indirimine bağlanmış olması uygulamada bir çok önemli problemi de beraberinde getirmektedir. Bu problemlerin başlıcalarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.**

¹ “Özürülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” 18.03.1998 tarih ve 23290 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

² “Sakatlık İndiriminden Yararlanacak Hizmet Erbabının Sakatlık derecelerinin tespit Şekli İle Uygulanması Hakkında Yönetmelik” 28.04.1981 tarih ve 17324 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

1- “Özürllere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” ile belirlenen ve söz konusu Yönetmeliğin 2 No’lu ekinde yer alan cetvele göre belirlenen çalışma gücü kaybı oranları, Gelir Vergisi Kanunu’nun 31’inci maddesinin 2’nci bendine göre sakatlık indiriminden faydalanacak olan mükelleflerin sakatlık derecelerini belirlemeye ve dolayısıyla özel indirim oranının kaç katı tutarında sakatlık indiriminden yararlanabileceğine yönelik olarak belirlenmiştir. Bu cetvelde yer alan ve asgari çalışma gücünün % 40- %59 arasına kaybedenler üçüncü derece sakat olarak kabul edilmekte ve vergi indiriminden yararlanabilmektedirler. Ancak, söz konusu cetvellerin incelenmesi sonucunda, bu cetvellerde yer alan rahatsızlıkların bir kısmının kişinin genç yaşta (Örneğin; 18 yaşında işe başlamışsa 33 yaşında) ve 15 yılda emekli olmasını gerektirir derecede ağır rahatsızlık ve sakatlık kapsamında bulunmadığı görülmektedir. Hal böyleyken, bu gruba giren kimselerin bu şekilde erken emekliliği, hem rahatsızlığı çok daha ciddi olanlarda ve hem de ancak 60 yaşında emekli olabilecek sağlam kişilerde haksızlığa uğradıkları düşüncesi yaratmaktadır.

2- Özellikle ekonomimizin son yıllarda içinde bulunduğu kriz, özelleştirme uygulamalarına hız verilmesi, Bankacılık ve finans sektöründe yer alan işten çıkarmalar ve kapatmalar dolayısıyla yaşanan daralma, işsizlik oranının hızla artmasına yol açmaktadır. Bu durumda da, geçmişte işini garanti gören oldukça büyük bir çalışan özürllü kesim bu garantiyi yitirmiş olduklarından, sakatlıkları ya da rahatsızlıklarını gerekçe göstererek ve bir an önce emekli olabilmek kaygısıyla sağlık kurullarına yoğun bir şekilde başvurur hale gelmişlerdir.

Bu beklenmedik başvurular hem devlete bağlı olarak hem de özel sektör bünyesinde kanunla kurulmuş bir çok sosyal güvenlik kuruluşunun finansman dengelerini de bozar hale gelmiştir. Diğer taraftan aynı kuruluşlarca sakatlığı olmayan ya da mevcut sakatlığı gelir vergisi indiriminden faydalanmaya yetmeyen bazı sigortalılarının erken emekli olup, yaşlılık aylığı almak amacıyla çeşitli usulsüzlüklere başvurduğu (sahte sağlık kurulu raporları vb.) ya da kötü niyetli üçüncü kişilerce istismar edildikleri iddialarıyla yakınmalar gelmektedir.

3- Olayın sakınca doğuran bir başka yönü ise; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 60’inci maddesinin (b) bendinde vergi indiriminden faydalanan ödevlilerin erken emekli olabilecekleri belirtildiğinden, sigortalı olan ödevlilerin (özürllü) bu imkandan faydalanmayı talep ettikleri, ancak sigorta il müdürlüklerince, ödevlilerin daha önce alınan raporların yeniletilmesi amacıyla sakatlık indirimi ile ilişkisi olmadığı halde Defterdarlıklar aracılığı ile yeniden yetkili sağlık kuruluşlarına sevk edilmesi ve alınan raporların Merkez Sağlık Kurulunda görüşülmek üzere Maliye Bakanlığına gönderilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durumda, hem halen çalışmayan ve dolayısıyla mükellef olmayan bir kısım özürllülerin, vergi indirimi raporu alması gibi anlamsız bir uygulamaya yol açmakta ve hem de Maliye Bakanlığına aslında hiç taraf olmadığı emeklilik işlemleri ile ilgili bir yük getirmektedir.

Bu durumdan Maliye Bakanlığının olduğu kadar sosyal güvenlik kuruluşları da, tamamen kurumlarının dışında cereyan eden bir sürecin sonunda hiçbir denetim yetkileri de olmaksızın üyelerini emekli etmek durumunda kalmaları sebebiyle rahatsızlık duymaktadırlar.

IV- SONUÇ :

Yazımızın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere ; sakatlık nedeniyle erken emekliliğin tek şartının şu anki şekliyle sadece Gelir Vergisi Kanunu'nun 31'inci maddesinin 2'nci bendinde vergi indirim amacıyla düzenlenen sakatlık indirimine bağlanmış olması uygulamada bir çok önemli problemi de beraberinde getirmektedir.

Bu problemlerin önüne geçilebilmesi için ilgili Sosyal Güvenlik Mevzuatlarında (SSK Kanunu, Emekli Sandığı Kanunu vb.) kısa sürede değişikliğe gidilerek sakatlık nedeniyle vergi indirim ile sakatlık nedeniyle erken emeklilik kistasları birbirinden ayrılarak, erken emeklilik için aranan iş gücü kaybı oranları yeniden belirlenmeli ve üyelerini sakatlık nedeniyle erken emekli etmek durumunda kalan sosyal güvenlik kuruluşlarına da bu süreçte söz ve denetim hakkı veren yeni bir düzenlemeye gidilmelidir.

**ADRES: Ankara Defterdarlığı
Hükümet Meydanı
Ulus- ANKARA**

**A. Murat YILDIZ
Gelirler Kontrolörü
Ankara Defterdar Yrd. V.-**

TEL : 0.312. 312 27 48

0.312. 310 54 03

FAX : 0.312. 309 22 18

E-MAIL: amuratyildiz@ixir.com